

AJDOVSKA JAMA - POČIVALIŠČE MRTVIH

UDK 903.5 (497.4) "6347"

Priljeno/Received: 2003. 09. 10.

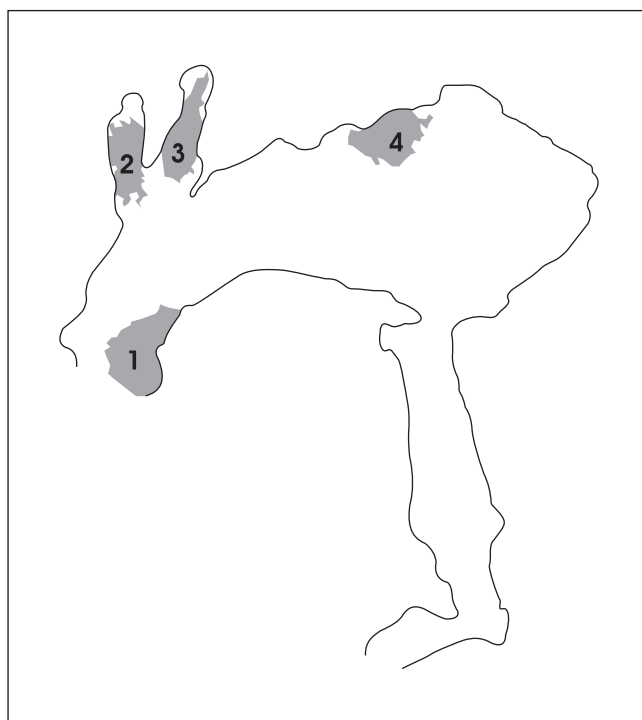
Prihvačeno/accepted: 2003. 09. 15.

Paola Korošec
SI 1000 Ljubljana
Resljeva 3

Autorica u prilogu obrađuje kult mrtvih u Ajdovskoj spilji ispod Nemške vasi na samom rubu kotline grada Krško.

Ključne riječi. Ajdovska jama, pogrebni ritual, grobni prilozi

Ne da bi se spuščala v podrobnejše opisovanje današnjega videza Ajdovske oz. po domače Kartuševe jame, naj le omenim nekaj raziskovalno ugotovljenih podatkov o zgodovini njenega nastajanja. Po pomenu uvrščajo strokovnjaki Ajdovsko jamo v poseben osamljen tip fluvialnega krasa, ki se je oblikoval med Savo in Krško kotlino kot najjužnejši del sevniško-mirnskega gričevja v Krškem zalivu nekdanjega Panonskega morja. Po plasteh, ki so nastale med desetimi in več tisočletji in zgradile dvorano oz. osrednji prostor v jami, je ugotovljeno, da se je na njeni sredi nahajalo jezerce. V določenem času je njegova voda odtekla po današnjem naravno nagnjenem desnem hodniku na prosto. Jamo je odkril ob koncu 19. stol. zbiratelj in ljubitelj starin Otto Auman iz Krškega. Danes se Ajdovska jama uvršča med suhe jame z dvema vhodoma. Toda ob velikih nalivih se meteorske vode zbirajo v podzemlju pod dvorano. Domnevati smemo, da se sedaj pod njo nahaja podzemno jezero. Ko se to napolni z vodo, se le ta ob takšnih priložnostih izliva v močnih curkih iz bruhalnika pod desnim vhodom v korito potoka v dolini.

Načrt tlorisa z ugotovljenimi skupinskimi grobnicami

Številne najdbe kosti ledenodobnega medveda so privabile, sodeč po podpisih na steni dvorane med obema hodnikoma, mnoge obiskovalce in zbiratelje, med katerimi so nekateri v njej celo kopali. Zanimanje in sami osteološki ostanki okostja omenjenega jamskega medveda so spodbudili strokovno javnost, da se jama tudi znanstveno razižče. Raziskave je leta 1938 prevzel profesor dr. Srečko Brodar s sodelavci. Njegov namen je bil ugotoviti, ali je v njej prebival ledenodobni človek oz. ali je jama bila postaja prazgodovinskega lovca v času med 70.000 in 20.000 leti pred našim štetjem.

Toda namesto artefaktov iz starejše kamene dobe je ob tej priložnosti odkril v levem hodniku večje število človeških kostnih odlomkov in črepinje lončenine iz mnogo mlajšega časa, ki so po karbonskih analizah sodile v čas okoli 3225 in 3675 letom pred našim štetjem, torej v mlajšo kameno dobo oz. neolit. Da bi bolje razumeli pomen odkritih najdb mlajše kamene dobe je treba poudariti, da tvarnih ostalin oz. najdb tega obdobja na današnjem slovenskem prostoru pred raziskavami iz 1938. leta ni bilo, kljub najdbam razvitih kultur v sosednjih deželah ter splošno na mediteranskem in kontinentalnem območju.

Odkrito lončenino in ostale drobne najdbe je leta 1953 proučil profesor dr. Josip Korošec. Šele ta obdelava je prvič pokazala, da je bilo slovensko ozemlje poseljeno tudi v mlajši kameni dobi, kar se je do tedaj le domnevalo. Naj omenimo, da je bila poleg omenjenih najdb v jami odkrita tudi vrsta kurišč, ki naj bi potrjevala v splošnem ustaljeno razlago, o Ajdovski jami kot prebivališču prazgodovinskega človeka. Toda kako pojasniti ostanke človeških skeletov v isti jami? Ne glede na različne hipoteze s katerimi se je skušal pojasniti ta nenavaden pojav, ki niso zadovoljevale znanost, je prof. Korošec opozoril na nujo, da se razižče cela jama in dejansko dožene njena nekdanja funkcija. Naloga, ki jo je tedaj financirala Kulturna skupnost Slovenije, del sredstev pa prispevala tudi Občina Krško, se je po smrti profesorja Korošca nadaljevala v več kampanjah od 1967 tja do 1993 leta.

Že pri prvih ponovnih arheoloških raziskavah je bilo dognano, da nakopičeno skalovje in kameni drobir med ostenjem vhoda ne predstavljata okruške sten in stropa. Ugotovljeno je, da so to bili deli stene, ki je popolnoma ali delno zapirala današnji vhod v levi hodnik. Ta naj bi bila v določenem času porušena. Predvsem odkritje dela deformirane granate zarite globoko v zemljo na sredi levega hodnika, je pojasnilo to porušitev.

Pri raziskavah izvajanih 1982. leta na dnu neprekopanega dela levega hodnika, nasproti vhoda v naravno oblikovano nišo, katero danes deli močan kapnik v dva stranska rova oz. žepa, so odkrili dve dokaj dobro ohranjeni skupinski grobnici, kateri sta dali nove podatke; poleg splošnega načina polaganja umrlih k večnemu počitku so istočasno pojasnjene tudi Brodarjeve najdbe, kot del skupinske grobnice, v kateri so bili po njegovi presoji najmanj štirje osebk.

Grob odkrit ob steni dvorane in priložnostne najdbe človeških kostnih ostankov, ki so jih domačini izkopali pri nabiranju gvane kažejo, da je bil tudi ta del jame namenjen grobišču; medtem ko v desnem hodniku ni bilo nobenih artefaktov, ki bi kazali, da je tudi ta imel podobno funkcijo.

Ker so se kurišča vedno nahajala v nadaljevanju grobnic, nedvomno kaže tudi njihovo plastenje ožgane ilovice in vmesne tenke proge pepela z drobci oglja od vej, da so svojci skupaj z določenimi zelikami ali dišavnicami netili ogenj, ki je odganjal živali od posmrtnih ostankov in hkrati blažili smrad razgrajevanja organske snovi.

Prav ta dejstva pojasnjujejo kako so tedanje skupnosti ravnale s pokojniki. Namreč, do obravnavanih odkritij se je domnevalo, da obstajata le dva ritusa pokopavanja tj. sežiganje in skeletni pokop. Odslej je znan še tretji način, ki je bil kot kaže že v tem prazgodovinskem obdobju in tudi kasneje zelo razširjen. Svojci so pokojnike polagali na zravnano zemljo (pri grobu, ki ga je odkril prof. Brodar, so s kosi sige tlakovali prostor in jih postavljali leže ali sede oprte na stene), da so se lahko mehki deli telesa razkrojili. Pridobljene ugotovitve prepričljivo kažejo, da jama ni služila za prebivanje, temveč je predstavljala nekropolo. Razen tega je služila zlasti dvorana kot kulturni objekt, v katerem so se opravljale ceremonije namenjene spoštovanju mrtvih in njihovem prehajanju v zagrobno življenje. Izvajali so jih tedanji žreci, ob sodelovanju ali le s prisotnostjo ostalega prebivalstva.

Antropološke analize narejene na Univerzi v Padovi so dokazale, da se je v vsaki grobnici nahajalo več osebkov, po analizi lončenine sodeč pa tudi več generacij. Iz tega nadalje izhaja, da so bile v skupinskih grobnicah hranjene osebe družine ali manjše verjetno vaške skupnosti. Ko je umrl nek njihov član družine skupnosti, so bile kosti prejšnjega pokojnika umaknjene ob stran, v za te namene pripravljen prostor. Na splošnem ima shranjevanje pokojnikov v jamah na širšem območju zelo staro tradicijo, ki koreni že v paleolit (Krapina, Vindija in Bezdanjača v Liki). Čeprav so številni avtorji le domnevali, da so jame služile pokopavanju, so odkritja v Ajdovski jami prvič pokazala, kako je potekal pogrebni obred in neposredno shranjevanje posmrtnih ostankov pokojnikov. Same najdbe so tudi dokazale, da je bil del Slovenije proti koncu mlajše kamene dobe oz. proti koncu neolita stalno poseljen; z analizami in ostalimi raziskovalnimi metodami pa je ugotovljeno, da so prebivalci negovali posebej razvito obliko kulta do mrtvih in da so globoko verovali v posmrtno življenje. Zato tudi niso svoje pokojnike sežigali, niti jih polagali globoko v izkopano rakev grobnih jam, marveč so jih polagali na določena mesta, da se po naravni poti opravijo procesi razgradnje.

Po najdbah nakita kaže, da so bili pokojniki v grobu svečano oblečeni, čeprav delov tovrstne oprave zaenkrat pri nas še niso odkrili.

Skupinske grobnice pa nadalje opozarjajo, da so bili prebivalci tudi v aglomeracijah tesno povezani v

naselbinske ali rodovne skupnosti, sodeč po prehrabnenih darovih, ki so jih svojci prinašali na grobove ob določenih recimo drugih pomembnih družbenih dogodkih. Možno je tudi domnevati, da so bili prebivalci tega obdobja v svojem okolju poljedelci in živinorejci, kar hkrati pove, da so bile njihove naselbine ustaljene. Čeprav se po bronasti dobi jama ni več uporabljala kot grobišče, se v njej, glede ostanke keramičnih posod, ponovno pojavljajo ljudje v rimskem obdobju. Gre za časovno kratke obiske; po sodbi nekaterih avtorjev so bili posledica umika pred določeno nevarnostjo. Glede na tipe lončenine

menimo, da je to bilo najbrž domorodno prebivalstvo, ki je po stari tradiciji še vedno spoštovalo kulturni pomen jame.

Od tega obdobja dalje do visokega srednjega veka, je bila jama opuščena. Najdbe srednjeveških in recentnih fragmentov lončenine in kratkotrajnih kurišč v najvišjih plasteh pred današnjim vhodom v levi hodnik, je mogoče pripisati ljudem, ki so v njej našli začasno zatočišče; sodeč po delu granate in najdenih strelicah že pri raziskavah profesorja Brodarja, je verjetno bila jama tudi pribežališče pred vojno nevarnostjo ali zgolj pred oboroženim spopadom.

ZUSAMMENFASSUNG

AJDOVSKA JAMA — RUHESTÄTTE DER TOTEN

Schlüsselwörter: Ajdovska jama, Begräbnisritual, Grabbeigaben

Im Artikel werden Resultate der mehrjährigen, systematischen, archäologischen Forschungen von 1967 bis 1993 als Fortsetzung der paläolithischen Forschungen von Prof. Srečko Brodar von 1938 bearbeitet. Nebst den holozänen Funden keramischer Gefäße, die Prof. J. Korošec bearbeitet hat, hat Prof. Brodar Fragmente von Menschenknochen gefunden, die vier Individuen gehörten, und eine Feuerstelle, die disparate Vermutungen über die Höhlenfunktion (Siedlung oder Nekropole) hervorrief.

Die Bearbeitung des holozänen Keramikfundus hat bewiesen, dass der Fund zum Ende des Neolithikums gehört, nach den radiokarbonischen Analysen zwischen 3675 bis 3225 v.Chr. zu urteilen. Damit ist auch bewiesen, dass die Region des heutigen Sloweniens zu dieser Zeit ständig besiedelt war.

Die Höhle ist hufeisenförmig mit zwei Gängen und einer Halle zwischen den Gängen. Die systematischen, archäologischen Forschungen haben darauf hingewiesen, dass der rechte Gang von urgeschichtlichem Zeitalter bis ins hohe Mittelalter geschlossen war und zwar in Form eines Seitenweges, in dem sich die Grabstätte befand. Es handelt sich dabei wahrscheinlich um ein Familiengrab oder um ein Grab einer kleineren Menschengruppe, vielleicht Bauern. In diesem Gang waren gegenüber dem heutigen Eingang noch zwei Grabstätten, im Seitenweg, der durch einen grossen

Stalaktit entzweigeteilt war. Die 1938 entdeckte Grabstätte war mit Tropfensteinteilen belegt, während zwei später gefundene gerade Bodenflächen hatten, auf die die Verstorbenen in liegender oder sitzender Position direkt gelegt waren, damit so auf natürlichem Weg die Degradierung der organischen Materie stattfinden konnte.

Die Feuerstellen befanden sich immer vor jeder Grabstätte, was darauf hinweist, dass die Menschen das Feuer anzündeten, um die Verstorbenen vor verschiedenen Tieren zu schützen und um den Gestank zerfallender Körper zu dämpfen. Die entdeckten Keramikgefäße weisen darauf hin, dass in jeder Grabstätte mehrere Individuen unterschiedlicher Generationen gelegt waren. Alle konstatierten Tatsachen zeigen, dass die damaligen Leute an ein Leben nach dem Tode glaubten und ihre Verstorbenen ehrten. Deshalb brachten und legten sie ihnen Nahrung ins Grab - v.a. Weizenbündel nach der Ernte - die zum grössten Teil in der Höhle gefunden wurde.

Die Höhle war bis zum römischen Zeitalter nicht mehr in Funktion. Nach den entdeckten Keramikgefäßen zu urteilen, waren es Angehörige autochthoner Bewohner, die noch immer die alte Tradition der Kultbedeutung der Höhle pflegten.

Die gefundenen Waffen weisen darauf hin, dass die Höhle im hohen Mittelalter als Zufluchtsort diente. Das 1967 gefundene, grosse Granatenfragment, das tief im Boden der Mitte des linken Ganges gesteckt war, weist darauf hin, dass damals der Fels, der im urgeschichtlichen Zeitalter den Gangeingang verschloss, abgerissen war.

Übersetzt von K. Muretić

